

R

Det farlige sukkeret, en trussel mot den gode barndommen?

En studie av hvordan vitenskapelige og moralske diskurser former voksenidentiteter

Gry Heggli

Sammendrag

Barn og foreldre står i dag overfor en ny utfordring. Søtsaker er på den ene siden mer tilgjengelig enn noen gang, på den andre siden er praten om sukkeret som et farlig næringsmiddel blitt påtrengende. Barns kosthold står i sentrum for bekymringen, en bekymring som beskrives i sterke ordelag: sukkeret truer fysisk og psykisk helse, sosial kompetanse og kognitiv utvikling. Denne artikkelen utforsker måter å snakke om forholdet mellom barnet og det søte på, nærmere bestemt ytringer hentet fra norsk medieoffentlighet og foreldreforum på Internett. Analysen viser at artikuleringer av hva som er sunt og usunt, hva som skal til for å skape en god barndom og riktig barneomsorg skaper til sammen et kraftfullt diskursivt felt som tilbyr noen voksne muligheten for å fremstille seg som opplyste voksne og gode foreldre på bekostning av andre.

Abstract

Today both children and their parents are facing a new challenge. On the one hand sweets are more available than ever before, on the other hand the talk about sugar as a dangerous nutrient is loud. Children's diet is at the centre of attention: sugar is threatening physiological and mental health, social competence and cognitive development. This article explores ways of talking about the relationship between the child and the sweet, through an analysis of texts from the Norwegian mass media and from online discussion forums for parents on the Internet. The analysis shows that articulations of what is healthy and unhealthy, what is considered a happy childhood and ideas about proper childcare merge and create a powerful discourse that offers some adults a possibility to position themselves as knowledgeable and well-functioning parents at the expense of others.

Ernæringsforskning møter barneforskning

Sukkeret har en lang historie som del av vestlig kosthold. Sukker var i renessansen en eksklusiv og eksotisk vare brukt som medisin, krydder, søtningstoff og konserveringsmiddel, men endret i perioden

1500–1700 status til å bli en mer alminnelig del av kostholdet (Mintz 1986: 77). Først i perioden 1850–1950 ble sukkeret en vesentlig del av kaloriforbruket, og da som ingrediens i basismatvarer. Antropologen Sidney Mintz beskriver i studien *Sweetness and power* hvordan sukkeret beveger seg fra overklasse til arbeiderklasse i Storbritannia:

The substance transformed by British capitalism from upper-class luxuries into working class necessities is of a certain type. Like alcohol and tobacco, sugar provides respite from reality, and deadens hunger pangs (Mintz 1985: 186).

Sukkeret fikk større betydning for kvinners og barns matvaner enn for menns, og en rekke matvarer som kjeks, desserter, drops og sjokolade ble definert som feminine og barnlige (Mintz 1985: 145–47). Den sterke tilknytningen mellom barnet og sukkeret eksisterer i høy grad enda. Etnologen Barbro Johansson har i en studie kalt *Guldkant och hälsofara* (2007) sett nærmere på relasjonen mellom barn og sukker i en svensk kontekst i perioden 1969–2005. Hun minner oss om at sukkeret lenge har vært et hett tema i helsediskusjoner, selv om argumentasjonen for og imot er ulik og temperaturen har variert. Mens sukkeret i perioden 1969–1985 og 2001–2005 ble utsatt for kritikk, var det i årene 1985–2000 ganske stille. I den grad sukkeret var tema, handlet det heller om sukkerets positive rolle som nytelsesmiddel i festlige lag. 1970-tallets negative holdninger til sukkeret dreide seg om tannhelse, mens det ved årtusenskiftet var overvekt, lærevansker og atferdsproblemer som ble knyttet til sukkerforbruk (Johansson 2007: 46–48).

Trender i ernæringslandskapet er i stadig bevegelse. Eksperters kostholdsråd kan variere fra inntak av spesifikke næringsstoffer som løsningen på helseproblemer (for eksempel vitaminer, fiber eller antioksidanter) til det å avstå fra næringsmidler som hvetemel eller sukker som veien til god helse. Sosiologen John Coveney hevder at etterkrigstidens ernæringsideer fikk sin kraft fra kombinasjonen av nye oppdagelser innenfor biomedisin og

bekymring for livsstiler med høyt forbruk av for eksempel salt og fett (2006: 98). Innenfor et slikt livsstil-paradigme ble risikotenkning utbredt, og kunnskap om ernæring gikk hånd i hånd med sterke normative synspunkter på gode og dårlige matvaner.

Først vil jeg utforske hva som kjenner seg ut som språkbruken om barn og sukker i offentlige tekstsjangre.

Helsebekymringen ble enda sterkere med barnet i sentrum. Den biomedisinske forskningen om mat og risiko kategoriserte befolkningen i undergrupper, der barn fikk en særlig oppmerksomhet på grunn av sin sårbarhet:

The significance of the child was that it underwent growth and development: there was therefore a constant threat that proper stages might not be negotiated that in its turn justified close medical observation. The establishment and wide provision of antenatal care, birth notification, baby clinics, milk depots, infant welfare clinics, day nurseries, health visiting and nursery schools ensured that the early years of child development could be closely monitored (Armstrong 1995: 396).

Siden første halvdel av 1900-tallet har mødre vært medisinerens allierte i arbeidet med å øke spebarns sjanser for å overleve, nettopp fordi mødrene var mottakelige for opplæring (Donzelot 1980). Familien har med andre ord lenge stått i sentrum for statlig politikk, gjennom reguleringer og overvåking (Finch 1993). Statlig påvirkning utviklet seg gradvis til en gjennomgripende innblanding i hverdagslivet der ekspert-

kunnskap møte foreldrepraksis. Denne vitenskapelig funderte diskursen blir i dag distribuert via enda flere kanaler, både via massemedias mange arenaer, men også i møter mellom foreldre og profesjonelle helse- og omsorgsarbeidere (Haukanes og Thelen 2010: 15).

Barne- og barndomsforskere har pekt på samsvaret mellom samfunnsvitenskapelige begreper og den sosiale konstruksjonen av barndom (James og Prout 1990: 22). Endringer i fagdisipliners forståelse av barnet og barns status har paralleller til endringer i vestlige foreldreidealer; barnet tar større plass. 1990-tallets paradigmeskifte innenfor barneforskningen var forankret i skjæringspunktet mellom individuelle rettigheter, beskyttelse og deltakelse (Haukanes og Thelen 2010: 20). Antropologene Haukanes og Thelen løfter fram noen paradokser som har oppstått i kjølvannet av ideene om det autonome barnet. For det første krever utviklingen av barnets selvstendighet tett oppfølging og overvåking fra foreldrene. For det andre er styrkeforholdet mellom barn og foreldre forandret; mens barnets kompetanse anerkjennes, er foreldreskapet under press. De to forskerne argumenterer for at det sen-moderne samfunnets innslag av usikkerhet skaper utfordringer for foreldre som i økende grad blir konfrontert med risikoen for å mislykkes (Kugelberg 1999; Haukanes og Thelen 2010: 20). Kunnskapsområdene ernæring, helse, god barndom og riktig barneomsorg flettes inn i hverandre i arbeidet med å skape «den gode barndommen». Dette forutsetter foreldre og profesjonelle omsorgspersoner som gjør det rette, basert på gjeldende kunnskap. Den gode barndommen på 2000-tallet forutsetter også en oppvekst med lite sukker.

Forskningsfokus og analytisk perspektiv

Denne artikkelen handler om *hvordan* kunnskapen om det «det farlige sukkeret» går i kompaniskap med verdispørsmål knyttet til mat, barndom og foreldreskap. Prosessen med å identifisere en fare skaper allianser og forbindelser mellom grupper av mennesker, alle på en eller annen måte opptatt av «det sårbare barnet». Denne sosiale prosessen skal belyses fra flere innfallsvinkler. Først vil jeg utforske hva som kjennetegner språkbruken om barn og sukker i offentlige tekstsjangre. Deretter vil jeg se nærmere på hvordan diskursene om det farlige sukkeret institusjonaliseres i «sukkerfrie barnehager». I siste del av analysen vil jeg undersøke hvordan voksne bruker diskursive ressurser i identitetskonstruksjoner, og hvilke sosiale praksiser disse ressursene legger til rette for.

Det analytiske perspektivet er inspirert av en diskursanalytisk tilnærming. Jeg forstår diskurser som ramme og ressurs for språkhandlinger. Diskursene fungerer som et nettverk av meningspotensial som konkrete ytringer bruker for å artikulere utsagn om det sanne og det normale. Et slikt perspektiv forstår med andre ord ytringer som både bestemte måter å forstå verden på, og måter å være i verden på samtidig (Neumann 2001). Språklige utsagn får sosiale konsekvenser og diskursanalytiske perspektiver er særlig fruktbare i studier der samspillet mellom kunnskap og sosiale hierarkier blir undersøkt. Jeg har som målsetting både å karakterisere aktuelle diskurser, og å belyse aktørenes diskursive strategier i arbeidet med å posisjonere seg. Diskursanalyser kan gjennomføres på mange måter, men alle kjennetegnes av nærlesing og fortolkning av språklige ytringer. Jeg vil gjennom en konkret, detalj-

orientert analyse av språkhandlinger fokusere på form og innhold: på sjanger, vokabular, grammatikalske og semantiske dimensjoner og relasjonen mellom tekst og illustrasjoner (Fairclough 2003; Sykes, Willig og Marks 2004; Natland 2007).

Materiale og gjennomføring

I 2005 lanserte den norske barne- og familieministeren Laila Dåvøy i samarbeid med Forbrukerrådet en sukkerkalkulator som skulle være et redskap for å øke norske forbrukeres bevissthet om det skjulte sukkeret i maten (Den norske regjeringen 2005). Tidspunktet for denne politiske handlingen var ikke tilfeldig. Materialet til denne studien viser at den offentlige oppmerksomheten rundt det problematiske sukkeret økte i omfang etter 2000, og ble midt i tiåret både øredøvende og synlig, med en topp i 2006–07 (se også Johansson 2007 for en tilsvarende trend i Sverige). Materialet består av ulike tekstsjangre som er valgt ut på bakgrunn av søk på Internett. Hoveddelen av materialet ble samlet inn i 2007. Søkeordene var sukker + barn, sukker + gift, sukker + avhengig, sukker + barnehage og sukkerfri + barnehage. Internett er en uforutsigbar samling. Noen av sidene jeg oppsøkte er i skrivende stund borte, mens nye har dukket opp, for eksempel Facebook-gruppen «Kampen mot sukkeret». Dette illustrerer en utfordring når en skal arbeide med nettbaserte kilder, for Internett er på samme tid både ustadig og uendelig. Internett har også en konkret intertekstuell dimensjon, der hyperlenker forbinder tekster med hverandre ubegrenset, noe som krever en metodisk bevissthet om hvor grensene for feltet bør trekkes (Markham 2005; Brinkmann 2012: 114).

Utvalget mitt er forankret i en norsk kontekst i perioden 2004–2007. Tekstene ble

valgt ut fordi de eksplisitt tematiserte sukkerets plass i barns kosthold, og fordi de representerte ulike arenaer. Materialet kan grovt inndeles i to kategorier. Den ene hovedgruppen består av tekster med illustrasjoner hentet fra nettstedet til statlige institusjoner (*Mattilsynet* og *Barneombudet*¹), tre avisartikler fra dagspressen (*Verdens Gang*, *Trønderavisa* og *Aftenposten*) og en artikkel publisert av en frivillig interesseorganisasjon (*Fritt helsevalg*). Svend Brinkmann argumenter for at vi kan forstå medietekster som kulturelle krystaller som har dannet seg rundt kjernes spørsmål og verdidebatter (2012: 121). Tekstene representerer forskjellige sjangre som til sammen viser hvor aktuell debatten om sukker og ernæring er på et gitt tidspunkt. Til sammen demonstrerer de at stemmene som målbærer påstander om sukkeret kommer fra mange ulike felt.

Den andre hovedgruppen av tekster består av utdrag fra nettbaserte diskusjonsforum for foreldre-grupper. Materialet er hentet fra fem nettsteder som er konstituert rundt temaet foreldre og barn, samt et diskusjonsforum om kosthold der barns matvaner ofte er oppe til diskusjon. Tekstene er valgt ut på grunnlag av relevans for problemstillingen. De inneholder ordvekslinger mellom ulike aktører der enighet og uenighet blir artikulert, og der verdier og holdninger er tydelig profilert. Diskusjonsforum på internett kan karakteriseres som nettfellesskap («online communities») som plasserer seg i gråsonen mellom det offentlige og det private. Deltakerne bidrar ofte med erfaringer fundert i det private og personlige, selv om temaet som binder gruppen sammen kan ha allmenn interesse. Denne sjangeren kan sammenlignes med leserbrev til aviser på grunn av måten det private gjøres relevant for en offentlighet (Böök og Perälä-Littunen 2008: 77).

Samtidig er Internett en mer tvetydig sosial arena enn den tradisjonelle avisen, Internettet tilbyr muligheter for alt fra full synlighet til små, lukkede fellesskap. Hvor relevant interessefellesskapets aktiviteter er for et større publikum vil avhenge av både temaet og de sosiale samhandlingenes karakter (Kozinets 2010: 177). I hvilken grad medlemmene tolker sin deltakelse som offentlig eller privat vil også variere, og kan vanskelig avgjøres i et utenfraperspektiv.

Forskning på nettfellesskap har ikke bare utfordret dikotomien mellom offentlig og privat. Forståelsen av muntlig versus skriftlig, av tilstedeværelse versus tekst, har også betydning for hvordan språkhandlinger på Internett fortolkes. I studier der forskeren er deltaker i samtid med aktivitetene på nettstedet (synkron kommunikasjon) vil det være meningsfylt å legge vekt på det situerte. I flertallet av studier vil det være mer nærliggende å forstå Internett som et publiseringsmedium for tekster, karakterisert som en diakron kommunikasjon der synspunkt blir utformet med tekstsjangre som mal og publisert når skribenten er klar. I de fleste tilfeller vil dette også være i tråd med brukernes selvforståelse (Kozinets 2010: 141–42). Nasjonal forskningsetisk komite for samfunnsfag, humaniora, juss og teologi (NESH) har utarbeidet forskningsetiske retningslinjer for forskning på Internett (NESH 2013). Med disse som støtte vil jeg argumentere for min bruk av utdrag fra foreldreforum uten innhentet samtykke. Tekstene er hentet fra et åpent forum, og tekstene 6–10 år gamle og dermed i liten grad tilgjengelig for fulltekstøk. Ved å anonymisere nettiditeter (nicknames) og utelate navnet på de aktuelle nettstedene svekkes dessuten mulighetene til å spore de ulike ytringene ytterligere.

Internettforskning utfordrer forskerens forståelse av menneskelig subjektivitet.

Dette får konsekvenser for hvordan de aktuelle ytringene fra diskusjonsforumene blir tolket. Utsagnene fremstår som konkrete tekstualiseringer av subjektivitet (Markham 2005: 806), og det er fort gjort å ta skrittet fra ytring til personlig identitet. I denne studien er det ytringene og posisjonene som gjør holdninger og normer synlige som er i fokus, ikke aktørene selv. I den grad det er relevant å snakke om aktører vil det være i betydningen diskursive subjekter (Brinkmann 2012: 115), som fremstiller seg selv og andre i språklige forhandlinger.

Analysen er tredelt. Først vil jeg presentere noen måter å snakke om det farlige sukkeret i norsk offentlighet i årene 2004–08, der studieobjektet er tekst og bilder hentet fra offentlige nettsider. Utkrystalliseringen av rammer og ressurser for hvordan man artikulere seg om sukker og barn, kan vise hvilke premisser som legger forutsetningene for både virkelighetsforståelse og sosiale praksiser. Deretter følger en presentasjon og tolkning av fenomenet «sukkerfrie barnehager» som illustrerer hvordan diskursene om det farlige sukkeret institusjonaliseres ved at utsagn og praksiser formaliseres. Tredje del av analysen består av foreldres² samtaler om sukkerets plass i barns kosthold, hentet fra diskusjonsforum på Internett. I denne delen av artikkelen flytter jeg oppmerksomheten over mot mer uformelle diskursive konstruksjoner. Jeg vil undersøke foreldre og barnehageansattes språkbruk i ytringer som handler om barns kosthold. Disse språklige ytringene kan karakteriseres som hverdagsdiskurser, de er av en annen karakter enn de offentlige kildene og krever en litt annen tilnærming. Diskurser legitimerer bestemte typer praksiser gjennom å tilby subjektposisjoner, og aktørene forholder seg til mulige subjektposisjoner i fremstillingen av seg selv og andre (Søreide 2006).

Diskursive konstruksjoner på offentlige arenaer

I 2004 publiserte *Mattilsynet* et oppslag med overskriften «Kampen mot sukkeret» på nettstedet Matportalen. Målgruppen er allmennheten generelt og avsender presenterer seg under rubrikken «Informasjon om mat fra offentlige myndigheter». Teksten er todelt, den starter med å dokumentere økt sukkerforbruk blant barn og unge. Deretter presenterer Helse- og sosialdepartementet prisøkning og økt kunnskapsnivå som politiske tiltak for å løse problemet. Referansene til World Health Organization, sammen med den saksorienterte stilen gir et nøkternt inntrykk. Modus i teksten er handlingsorientert, hjelpeverb som «bør» og «må» tilfører holdning; det er nødvendig å gjøre noe.

Overskriften og illustrasjonene bruker sterkere virkemidler. Teksten er rammet inn av tre bilder. Som bakgrunn for logoen Matportalen ser vi et fargerikt bilde av friske bær, som en påminning om hva man bør spise. Til venstre for brødt teksten er det to fotografier, et av raffinert sukker på en kjøkkenvekt, og et av en saftmugge med et lite barn i bakgrunnen. Det hvite sukkeret har form av et lite, snøkledd «fjell» som stiger opp og ut mot seeren, og gir assosiasjoner til fotografier av narkotiske stoffer. Kameravinkelen er brukt aktivt også i det andre bildet. Muggen fremstår som

overdimensjonert, og barnets sårbarhet aksentuertes både av posisjonen i bildet og av at det er et lite, avkledd barn. Bildet avgrenser tekstens tolkningsmuligheter ved å tilføre nye elementer som peker i retning av det skremmende (om bildets tolkningsmuligheter i samspill med tekst, se Gripsrud 2000: 127; Natland 2007: 86).

Det regjeringsutnevnte *Barneombudet* har også et oppslag om barn og sukker på sin hjemmeside, med overskriften «Barns kosthold – fremtidens helse» (2006). Språkb Bruken har mye felles med påstandsformuleringene hos Matportalen, men med en noe sterkere bekymring. Barn er koblet direkte til fremtiden som nasjonens ressurser og sukkeret blir presentert som en reell trussel mot nye generasjoners levealder. Vi finner løsningsorienteringen også her, både i form av oppfordringer til matvarebransjen om hylleplassering som tar mer hensyn til sårbare konsumenter, og en målsetting om å øke kunnskapen om god og dårlig ernæring til barn og foreldre.

Teksten er illustrert. De to fotografiene av raffinert sukker og av kjøleskapsmagneter med usunn mat (hamburger, pommefrites, milkshake, sjokolade, hot dog og brus) avbilder det som i teksten blir omtalt som aktører som kan forkorte forventet levealder hos kommende generasjoner. Bildene av det hvite sukkeret og den industrielt bearbejdede maten forankrer teksten i budskapet om at barns helse er truet.

Sukkerets effekt på menneskets fysiske og psykiske helse er ikke bare et offentlig anliggende, også private organisasjoner,

både idealistiske og kommersielle, tar standpunkt.³ De er mindre synlige, men bidrar til å forsterke inntrykket av fiendebildet gjennom kraftfulle budskap. Den neste teksten er hentet fra nettstedet til organisasjonen *Fritt Helsevalg* (2006), en organisasjon som arbeider for å fremme et bredere tilbud av behandlingsformer enn det eksisterende, og som ønsker at skolemedisin og alternativ medisin samarbeider med mennesket i sentrum. På en av deres nettsider finner vi overskriften «Sukker gir morfinrus». Hovedteksten er inspirert av en artikkel i tidsskriftet *Psykisk helse* fra 2006, og presenteres i informativ sakprosastil. Inngressen lyder slik:

Den «behagelige» virkningen av sukker skyldes at det frigjøres morfinlignende stoffer i hjernen, opioider, pluss velværestoffet dopamin. Forskere tror at sukker kan skape spiseforstyrrelse og en form for avhengighet. Sukker stimulerer signalstoffer i hjernen. Dessuten kan sukker øke virkningen av smertestillende midler. Internasjonalt er det publisert flere bøker om sukkeravhengighet (Fritt Helsevalg 2006).

I teksten fremheves sukkerets kjemiske effekt på hjernen, og Fritt Helsevalg drar paralleller til stoffmisbruk. Den argumenterende stilen med bruk av referanser skal gi støtte til påstanden om parallellen mellom narkotiske stoffer og sukker, en vitenskapelig fremstillingsmåte der fakta taler for seg selv.

Illustrasjonen er plassert mellom overskrift og hovedtekst. Fotografiet av det glade, sjokoladespisende barnet retter oppmerksomheten mot den tiltrekningskraften som eksisterer mellom barn og «det søte».

Motsetningen mellom barnets uskyld og naive livsglede på den ene siden og den faren som truer like om hjørnet tilfører intensitet. Bildet er tvetydig. Er dette et barn som allerede har utviklet avhengighet? Eller er gutten fremdeles «ren», men utsatt? Uansett fungerer bildet som en påminnelse om at barn trenger beskyttelse. Bildet tilfører teksten nye dimensjoner, for mens teksten snakker om mennesker generelt, spisser bildet budskapet ved å bringe inn barnet.

I en avisartikkel fra *Verdens Gang* (2004) intervjues en ernæringsforsker om sukkerinnholdet i matvarer. Forskerens autoritet etableres gjennom å henvise til tittel, profesjon og arbeidsplass. Hun er bekymret på forbrukernes vegne, og motstanderen er næringsmiddelindustrien. Denne teksten har ikke problem → løsning som struktur, den blir værende i problemet, og ekspertens motivasjon er først og fremst å avsløre. Overskriften er «Sukkersjokk i sunn mat» og teksten inneholder formuleringer som

«hårreisende», «horribelt», «sukkerbomber», «sukker-bløff», «sukkerversing», forbrukeren blir «lurt trill rundt», «utspekulert markedsføring», «sukkerinnholdet holdes skjult». Alle disse karakteristikkene refererer til noe ekstremt og umoralsk, enten det er kriminelt, truende eller uærlig.

Fotograf: Lars Erik Skrefsrud/VG/NTB scanpix

Avisartikkelen illustreres av ernæringsfysiologen avbildet i hvit frakk på sin arbeidsplass, det ultimate symbolet på vitenskapelig ekspertise. Hun er plassert bakerst i bildet, bak en bordplate fylt med glorete matvareforpakninger som forsterker inntrykket av koblingen mellom sukkeret og næringsmiddelindustrien. Den lave kameravinkelen gir forrang til matvarene, de blir aktører, som ulver i fåreklær, kledd i sine forførende antrekk. Bildet forankrer tekstens entydige budskap; det eksisterer en krisesituasjon for forbrukere og de blir ført bak lyset.⁴

I en avisartikkel fra *Trønderavisa* (2006) møter vi for første gang barnehagen som åsted for sukkerforbruk. Artikkelen er av samme type som oppslaget med ernæringsfysiologen i *Verden Gang*, den er et intervju i dagspressen med en bekymret ekspert som kommer til orde i media med sin fagkunnskap. Overskriften er «Barnehagene er sukkerbomber» og vinkler dermed spesia-

listen offensivt fra første stund (Kjeøy 2006). Eksperten er både lege og ernæringsrådgiver for barnehager, og avisartikkelen handler om barnehagen som et utrygt sted for barnet. Artikkelen preges først og fremst av sterke generaliserende utsagn i nåtid, som «sukkeret flommer over», «katastrofalt høyt sukkerinnhold», «kunnskapsløse» voksne «mishandler» barna og «personalet kan skremmende lite». De fleste av ytiringene dreier seg om å rapportere om en krise, selv om det presenteres et par løsningsforslag, «sukker bør låses inn som andre helseskadelige stoffer», «sukkeret må bort fra barnehagene» og «forebyggende tiltak må inn i barnehagene».

Bildet som akkompagnerer teksten viser et nærbilde av legen i et privat kjøkken og bildeteksten er «Hjertelege slår alarm». I bakgrunnen ser vi glass og krukker med sunne råvarer som linser, kornblanding, tørket frukt og nøtter, dette er et kjøkken uten spor av produkter fra næringsmiddelindustrien. Denne selvpresentasjonen plasserer legen godt innenfor den ernæringsfaglige diskursen hun agiterer for, og øker avstanden mellom henne og de ignorante omsorgspersonene hun peker ut.

Oppsummering: Omsorg, kunnskap, krise og kamp

Analysen av de utvalgte tekstene viser en påfallende enighet om at sukkeret er en trussel, det som Johansson omtaler som «det onde sukkeret» (Johansson 2007: 9).⁵ Det er like fullt interessante variasjoner knyttet til hvilke diskurser som tas i bruk og tar mest plass, for aktørene velger forskjellige måter å artikulere seg på.⁶

De statlige representantene, Mattilsynet og Barneombudet, kombinerer elementer fra *omsorgsdiskurser* og *vitenskapelige diskurser* for å få fram budskapet. Bekymringen for det økende sukkerforbruket

kommer til uttrykk både gjennom et saklig språk, der påstander dokumenteres, men også i fotografiet som forsterker barnets sårbarhet og dermed indirekte den statlige ansvarligheten. Gjennom omsorgsdiskurser får den voksne tolkningsrett til avgjøre hva som er barnets beste (Näsman 2004; Mattson 2008). Tekstene fokuserer på barns helse og identifiserer sukkeret som en risikofaktor som krever politisk handling. Gjennom illustrasjonen legges enda en stemme til. Bildet trekker den *medisinske diskursen* mer subtilt inn som en ressurs, sukkerfjellets referanse til narkotiske stoffer klinger sammen med rus og avhengighet.

De private aktørene på arenaen aktiverer eksplisitt *medisinske diskurser*. Fritt Helsevalg trekker paralleller mellom rus, morfin, forgiftning og sukker, og konstruerer et bilde av sukkeret som en kjemisk skurk, som skaper avhengighet. Valg av medisinsk terminologi som opioider, dopamin og signalstoffer i hjernen styrker den vitenskapelige autoriteten og fremstiller sukkeret som et entydig negativt næringsstoff. Fotografiet aktualiserer derimot en mykere omsorgsdiskurs, der barnets tilstedeværelse minner oss om hvorfor det er nødvendig å være bekymret og å handle. Det oppstår en spenning mellom den objektivende, harde medisinen og barnets sårbare, subjektive nærvær.

De to avisartiklene fra henholdsvis *Verdens Gang* og *Trønderavisa* hviler tungt på en kriseretorikk. Ordbruken er sterk, verb som «slå alarm» og «advare» og adjektiv som «horribelt», «hårreisende» og «katastrofalt», skaper inntrykk av en akutt faresituasjon. Det som truer er identifisert som sukkeret, næringsmiddelindustrien og uvitende omsorgspersoner. Catherine Sykes m.fl. beskriver i en artikkel om språkbruk i EUs helsefremmende program hvordan eks-

pertenenes rolle er å foreslå handlingsplaner for å slå tilbake mot det som truer, i tråd med militære forsvarsstrategier (2004: 137). Ekspertisen (lege, ernæringsfysiolog og journalist) forenes i denne *militærdiskursen*. Det kalles til kamp, og våpnene er gjennomtenkt produktplassering, forbrukeropplysning og bevisstgjøring av ukyndige foreldre og kunnskapsløse, profesjonelle omsorgspersoner. Det farlige stoffet bør elimineres. I lys av denne krigsretorikken gir fremstillingen av det sårbare, utsatte barnet mening, idet det uskyldige offeret rettferdiggjør indignasjonen, harmen og handlekraften

Formell institusjonalisering – sukkerfrie barnehager

Allerede i de innledende rundene av arbeidet med dette prosjektet dukket det opp beskrivelser av et nytt fenomen, nemlig «sukkerfri barnehage». Sukkerfrie barnehager spratt opp som paddehatter i årene etter 2004 og kan karakteriseres som fysiske og formelle uttrykk for diskursive praksiser (Neumann 2001: 80). Kunnskapen om sukkerets negative sider møter den løsningsorienterte militærdiskursen og institusjonaliseres i sukkerfrie barnehager, og det etableres handlingsmønstre for å møte det medisinske og moralske problemet som det farlige sukkeret skaper.

I uformelle institusjoner som Internettforum blir disse diskursive konstruksjonene gjenstand for fortolkning og forhandling.

I en avisartikkel i *Aftenposten* med overskriften «Sukkerfri barnehage – en kjempe-suksess», blir vi introdusert for Karihaugen barnehage der de ansatte og foreldre har gått sammen om å legge om matvanene for ett år

(Rapp 2004). På festmenyen erstatter «sunn kosematmeny» kaker og brus. Journalisten rapporterer om fornøyde og rolige barn, jublende kommunelege og tannhelsetjeneste, rikelig med frukt og grønnsaker, ansatte som lager maten selv, og håp om mindre fedme. Artikkelen inkluderer et bilde med teksten «Glade og sunne». I sentrum av bildet er det et fruktfat, ved bordet sitter det tre spisende barn og en smilende voksen. Bildet støtter tekstens hovedbudskap; sukkeret er farlig, og fjernes sukkeret, så forsvinner problemet. Andre presentasjoner av sukkerfrie barnehager bekrefter dette inntrykket. Sukkerfritt kosthold blir presentert som løsningen på ulike problemstillinger, som psykisk helse, overvekt og tannhelse (Egeland 2006; Bore 2006). Bruken av adjektivene fornøyd, jublende, smil, glad, rolig og sunn forteller om en vending fra krise og kamp til begeistring og seier.

I en evalueringsrapport skrevet av ledelsen i Moseskogen barnehage, oppsummeres noen erfaringer med å gå over til sukkerfritt kosthold i samarbeid med barnas foreldre. I dette dokumentet finner vi en eksplisitt utpeking av «feil» tilsvarende den i avisartikkelen fra *Trønderavisa* om barnehagene, men denne gang er det noen i barnegruppen. Barnehagestyreren skriver:

Vi i barnehagen ønsker å legge til at ungene er bevisste på selv hva de har i frokostmatpakken og hva som er sunt – og kommenterer gjerne «naboen», dersom denne har sjokoladepålegg på brødet... så vet dere det... (Foreldreevaluering 2006).

Den sterke motivasjonen til å beskytte barna mot det farlige sukkeret involverer barna i spisingens rett og galt. Barna trenes i å ta stilling til egen og andres matpraksis. I en studie av det Coveney betegner som

«nutrition homescapes» (familiers matvalg formet av ernæringsdiskurser), beskrives det hvordan familiemedlemmer overvåker både egen og andres matvaner motivert av det moralske imperativet «plikten til å være frisk» (2006: 119). Det inspiserende blikket disiplinere både den som blir sett på og den som ser (Nettleton 1991; Rose 1990).

Sukkerfrie barnehager er et resultat av at foreldre og profesjonelle omsorgsarbeidere blir enige om hva som er gyldig kunnskap og etisk riktig praksis, og at de handler i tråd med dette. Kunnskap om god og dårlig ernæring kombineres med synspunkter på god og dårlig barneomsorg, og fører til korrigeringsstrategier. Slik blir de sukkerfrie barnehagene sosiale institusjoner som regulerer individer og familier (Neumann 2001: 80; Coveney 2006: 9).

Uformell institusjonalisering – nettforum med barns kost i sentrum

Den store oppmerksomheten rundt det farlige sukkeret kommer også til uttrykk i ulike foreldreforum på nettet. Ernæringspraksiser generelt er et populært tema i slike fora, og i årene etter årtusensskiftet var det stor aktivitet omkring det søte sin plass i egne og andre barns kosthold. Analysen av de rådende diskursene om det farlige sukkeret viste stor enighet om hvordan fienden ser ut. I uformelle institusjoner som Internettforum blir disse diskursive konstruksjonene gjenstand for fortolkning og forhandling. I foreldrenes dialog om sukkerets plass i barns kosthold, velger debattantene sitt ståsted innenfor de gjeldende synspunktene på sukkeret, og setter her foreldreskapet og voksenrollen på spill.

Nedenfor presenteres en ordveksling som illustrerer to motstridende posisjoner i dette feltet. Først ut er Hvitveis, som har sett

seg lei på de mange innleggene mot søtt pålegg:

Det går ikkje an å bestemme kva ungene skal ha på skiva livet ut...!!! Mine ungar et også sunt pålegg og middag med grønnsaker til.. Og JA dei et sjoko-skive når dei vil... Går ikkje an å vere hauk over en 8-åring som lager skive sjøl... 5-åringen min og spiser sjoko-skive... Kan ikkje sei at han ikkje skal få, når søstra lager sjølv... Og nei bebisen min har ikkje fått sjoko-skive...!!! Eg har fornøyde ungar med mange venner, og som trives på skule og barnehage. Dei er med på fritidsaktiviteter.. OG NEI, DEI TAR INGEN SKADE AV SJOKO-SKIVE...!!! Til alle dåkke med bare «små barn» Alle «fysjane» dåkka kjem til å bli en stor flokk med kameler...bere vent...!!! Nekter å tru at «alle» her inne er så sunne som dåkke gir uttrykk for..!!!!

Hvitveis

Det mest iøynefallende med Hvitveis' ytring er formatet. Hun/han velger å legge seg tett opp til talespråket, og når hun/han da også fyller på med metalingvistiske trekk som utropstegn, store bokstaver og pausetegn blir det et innlegg som høres godt. Hvitveis roper ut sin uenighet. Både volum, tempo og intonasjon formidler budskapet: sukker er ikke farlig.

Teksten er strukturert rundt erfaringer med egne barn. Hvitveis knytter seg også til andre diskurser enn «det farlige sukkeret» i arbeidet med å framstille seg troverdig. Hun/han har selvstendige barn som selv kan finne seg mat, og hun/han har fornøyde barn som er aktive og sosialt kompetente. Fortellingen om velfungerende barn kvalifiserer til betegnelsen «god forelder» (Böök og Littunen 2008: 85). Hvitveis responderer på

de kraftfulle diskursene med åpenbart ubehag. Den emosjonelle intensiteten vitner om at det er hardt arbeid å nekte å la seg konstituere av idealet om sukkerfritt kosthold. Hun/han posisjonerer seg i opposisjon til diskursenes budskap om at ansvarlig foreldreskap krever fravær av sukker, og tar avstand fra idealet om sterk foreldrekontroll.

Hvitveis' høyrøstede utbrudd utløser et svar av en helt annen karakter. Panda er gjennomgående uenig med Hvitveis, og viser dette i både form og innhold:

Du høres da så sint ut Hvitveis? Det er ingen som har sagt at man blir syk og ikke får venner hvis man spiser sjokoladepålegg. Og selvsagt kan vi ikke bestemme hva ungene skal spise resten av livet. Men vi legger grunnlaget for matvanene når de er små, og så lenge de bor hjemme hos oss, er det vi som bestemmer hva slags matvarer som skal kjøpes inn.

(...)

Og foreldre kan også begrense (i alle fall litt!) når og hvor mye ungene spiser av visse ting, selv når de blir større. Vi har is stående i fryseboksen og kokesjokolade i skapet, men selv når Lillegutt blir større og smører maten selv, får han ikke lov til å ha is eller sjokolade på brødiskivene, eller en halv kilo smør og en halv boks sirup. (Eller en hel boks gåseleverpostei, for den del.) Hvis man vil, kan man bestemme at de bare får sjokoladepålegg i helgene, for eksempel.

Vi kan ikke kontrollere hva de spiser ute, eller hjemme hos venner. Men det er jo ingen grunn til å slippe løs hva som helst hjemme – snarere tvert imot, vil jeg si. Hvis poden kjøper brus på skoleveien hver dag, er jo det en enda

større grunn til å ikke servere brus og sjokoladepålegg hjemme. Skal sukkermengden begrenses, må det være vi foreldre som gjør det – ungene tar neppe initiativ til det selv.

Og jeg sier ikke «fysj» så mye, og påstår heller ikke at unger som spiser sjokoladepålegg nødvendigvis blir syke. Jeg lar bare være å kjøpe det selv.

Panda

I motsetning til Hvitveis velger Panda en saklig, skriftlig uttrykksmåte der argumentasjon står i sentrum. Hun/han snakker lavmælt og mye, og skaper et bilde av en velinformert forelder. Diskursene om det farlige sukkeret tilbyr måter å snakke om sukker på som er kunnskapsbasert. Panda refererer i mindre grad til erfaringer med egne barn, og snakker generelt om barn og foreldre, samtidig som hun/han bruker kunnskap om barn og kosthold som ammunisjon. Referansene til sukker som usunt og uheldig fremstilles som en kjensgjerning og Panda får på en effektiv måte formidlet selsikkerhet gjennom sin vektning av saken selv. Hun/han plasserer seg selv støtt i sentrum av de dominerende diskursene om det farlige sukkeret, og denne subjektposisjonen hever henne over Hvitveis, som i en underordnet posisjon tyr til irrasjonelle virkemidler for å bli hørt. Enkelte ordvalg fungerer også eksplisitt nedlatende, som for eksempel «da» i den innledende setningen «Du høres da så sint ut?» Dette er en formulering som aktiverer en hierarkisk posisjonering: den modne, opplyste Panda mot den umodne, uvitende Hvitveis. Panda posisjonerer seg selv ved å fortelle Hvitveis at hun/han har for sterke og grunnløse følelser, og gjennom å fremstille seg selv som en forelder med følelsene under kontroll (Parrott 2003).

I likhet med Hvitveis trekker Panda også på andre relevante diskurser i sin posisjonering, i dette tilfellet eksplisitt på oppdragelsesidealer. Panda argumenterer for at utøvelse av foreldreautoritet gjennom klare regler gir resultater i form av barn med god helse og selvkontroll. Idealer som kontroll og selvkontroll i foreldreskapet går hånd i hånd med ernæringsdiskursenes krav til refleksivitet og selvregulering (Coveney 2006: 121). I materialet til denne studien er Hvitveis ganske ensom i sitt strev med å utfordre den rådende diskursen. Hever vi derimot blikket utenfor sukkerdebattens grenser, er det mulig å gjenkjenne noen andre diskurser i den posisjonen hun/han skaper til seg selv. Hvitveis argumenterer ut fra egne erfaringer og «sunn fornuft», og gjør opprør mot den sterke disiplineringen. Slik står han/hun fram som en rebell som yter motstand mot den ukritiske aksepten av de vitenskapelige og medisinske diskursene som norske myndigheter utnytter i sitt arbeid for bedre folkehelse.

Både tekstene til Hvitveis og Panda kombinerer sukkerfarediskursen med normer for ansvarlig foreldreskap og disse to aktørene bruker *egne* barns egenskaper og personlige oppdragelsesprinsipper som argumentasjon og posisjonering. En annen strategi i arbeidet med å konstituere sin foreldreidentitet er å referere til *andres* praksis som en kontrast til egne verdier. Victoria deltar i debatten under overskriften «Sluta sockerbomba barnen». Hun forteller om en erfaring med en pappa under et kafebesøk.

Jag blev så ledsen häromdagen när vi sågs några föräldrar med barn på ett café. Jag hade med gröt till dottern, självklart tyckte jag, även om jag tänkte trycka i mig en semla⁷. En av föräldrarna drog upp rejält med mandel-

massa och grädde på en sked och gav det förtjusta barnet, pappan såg mycket glad ut... Varför ger du henne det där, frågade jag. Hurså, ska inte hon få också, svarade han, vad du verkar ogin⁸ och snål. Hm då är vi där igen. Jag tog diskussionen, varför ge henne något som hon inte har någon som helst nytta av, och inte känner till att det finns och smakar som det gör? Banan eller gröt eller vad som helst skulle glädja lika mycket, och det skulle dessutom vara något som gör barnen gott. Barnen är ca 1½ år, och det är våra första....

Victoria

Denne personlige fortellingen innledes med at fortelleren presenterer seg som en ansvarlig mor som har brukt energi på å planlegge barnets måltid i forkant av kafébesøket. Deretter tilkjennegir hun fortellingens dilemma; hun ser en far opptre uansvarlig ved å gi barnet krem og mandelfyll. Fortelleren nøyer seg ikke med å iakttas den kritikkverdige handlingen, hun anstrenger seg igjen, denne gangen ved å konfrontere faren med normbruddet.

Tekstens inngang og utgang slår an en alvorlig tone. I første og i siste setning bruker Victoria sine egne følelser for å understreke styrken i det hun har opplevd. Gjennom andres uansvarlighet får hun fram sin egen holdning til den andre forelderens normbrudd. Beskrivelsen av faren som smilende og uforstående skaper en motsetning mellom den ansvarlige, opplyste og seriøse mor og den uansvarlige, uvitende og glade far. Utpekingen av ignorant far arbeider sammen med Victorias selvframstilling og styrker hennes opphøyde posisjon.

På et nettsted med ernæring og kosthold som hovedtema diskuteres det hølytt om barns kosthold og barnehagepraksiser. Her finner vi også ytringer fra og

om profesjonelle omsorgsarbeidere. Tora starter med å beskrive hvor enkelt det kan gjøres:

Jeg jobber i barnehage jeg, og den er privat og med lunsj og frukt hver eneste dag. Det er INGEN problem å servere mat som barna får smøre på selv. Det tar maks en halv time, ungene elsker å hjelpe med å dekke bord og liknende, blir flinke og selvstendige til å smøre og spise, og KAN få gode matvaner. På avdelingen min er skalken blant annet det mest populære!

Men jeg har en annen kommentar også. Det er at mange hos oss har med egen mat, og da er det en del som har sjokoladepålegg og diverse sukkerholdig mat. Med stoor overvekt, er det disse som er mest overaktive, hølytte og slitsomme i løpet av dagen.

Tora

Toras fortelling er bygget opp på samme måte som Victoria sin, den er strukturert omkring gode og dårlige holdninger og handlinger. Først identifiserer hun seg med den gode praksisen i egen barnehage, og peker på at de rette valgene handler om vilje og arbeidsinnsats. Deretter fortsetter hun med å skape avstand mellom seg og de som ikke får det til. Årsaken til at disse foreldrene handler feil kommer ikke fram, derimot bruker hun konsekvensen av at de dårlige foreldrene sender med barna farlig mat. Barna blir en belastning, de fungerer dårligere sosialt, og ødelegger for seg selv og for andre.

Bittan forteller i et foruminnlegg at hun/han er oppbrakt over at datteren kun hadde fått cornflakes med melk og sukker i løpet av en hel dag i barnehagen. Atax svarer henne/ham på denne måten:

At det går an! Skjønner godt at du er sint, Bittan, det har du jamen god grunn til. Men hva er grunnen til at ungene får så elendig mat? Er det dårlig økonomi i barnehagen, eller er

Atax

Bittans følelsesutbrudd blir her møtt og anerkjent som rettferdig harme, og Atax skaper en allianse mellom seg og Bittan ved å peke på de skyldige. Hun/han gjør seg også noen betraktninger om motivasjon, og spør seg om det er inkompetente eller uansvarlige ansatte. I motsetning til Victoria anstrenger de seg kanskje ikke? Atax spør retorisk om hvorvidt dette handler om manglende kunnskap eller likegyldighet. I en studie av hvordan mødres ansvar for barnas tannhelse produserer ulike forestillinger om hva som er godt moderskap, fremhever Nettleton hvordan iver og pliktfølelse er en viktig egenskap for å lykkes i å gjøre det rette (1991: 100). Atax' utsagn om inkompetente profesjonelle omsorgsarbeidere som på grunn av manglende kunnskap, motivasjon og utholdenhet svikter barna, fungerer som en negasjon til den subjektposisjonen Atax streber etter «den gode, ansvarlige voksne».

Oppsummering: Foreldre i klem mellom nytelse og helse

En viktig målsetting for analysen av debatten om barns kosthold har vært å belyse hvordan de diskursive subjektene posisjonerer seg selv og andre i prosessen med å avklare sant og usant, rett og galt. De seks utsagnene som har vært gjenstand for min fortolkning kjennetegnes av forskjellige strategier i arbeidet med identitetskonstruksjoner. Skribentene forholder seg alle til diskursene om det farlige sukkeret: bekymringen for de vergeløse, de fysiologiske og psykologiske konsekvensene, og krigen som må ut-

kjempes. I tillegg trekkes det inn ressurser fra andre diskurser, nemlig idealer om «den gode barndommen» og «det beste foreldreskapet». Det farlige sukkerets dominans er bortimot total også på denne arenaen. Hvitveis er den eneste som reagerer på hegemoniet til fortellingen om det farlige sukkeret med å forsøke å etablere en foreldreidentitet som gir rom for søtt pålegg. Hun/han lanserer et alternativ til kosthold som avgjørende for god helse ved å trekke inn sine barns trivsel i argumentasjonen. Hvitveis setter også spørsmålstegn ved den absolutte foreldrekontrollen, og tar på den måten avstand fra de paradoksale foreldreidealene som på samme tid skal fremme autonomi og beskytte barnet mot farer. Panda og Kanel er mer forutsigbare i sine svar til Hvitveis. De trekker både på den medisinske og den ernæringsfaglige diskursen, og legger dessuten til en fremstilling av seg selv (og sine barn) som reflekterte, kontrollerte og viljestyrte. Victoria, Tora og Atax identifiserer seg også med sukkeret som en av de store truslene mot «det sårbare barnet» og en god barndom. Deres posisjoneringsarbeid består i stor grad av artikuleringer om hvem som handler feil, og det er den uvitende og lettsindige faren, de uopplyste foreldrene og de uvirksomme, uansvarlige omsorgsarbeiderne.

Hvordan kan det ha seg at artikuleringene av barns kosthold i så sterk grad er preget av moralske imperativ? Angsten for å tilby barna et dårlig kosthold får næring fra flere kilder. Den blir foret av kunnskapen om matens næringsinnhold og kroppens behov, vi vet hva som er det rette og det sunne. Coveney (2006) peker på det paradoksale i at et fagfelt som stiller store krav til forsakelse av både glede og nytelse, er så populært. Kanskje innsatsen som vi legger ned i å spise riktig, er blitt en alternativ kilde til nytelse og tilfredstillelse:

We should also recognise how these attempts to transform or «improve» themselves provide individuals with pleasure, fulfilment and happiness. It is, of course, our moral failings, our weaknesses and the ensuing guilt that provide for us the anxiety of eating. In short, nutrition knowledges, practices and techniques resonate with individual concerns about the transformation of individual conduct (Coveney 2006: 9).

Gleden over å beherske forsakelser gjelder ikke kun individets selvregulering, tilfredsstillelsen gjør seg ikke minst gjeldende når foreldre skal disiplinere sine barn. Skyldfølelsen som følger med den dårlige maten forsterkes i møtet med ansvaret for barnas helse og utvikling. Stemmene fra foreldreforumene forteller oss at den krevende balansegangen mellom nytelse og sunnhet ytterligere aksentueres når ansvaret for barnets matvaner står i sentrum. Innledningsvis pekte jeg på hvordan foreldreskapet har havnet i en paradoksal situasjon (Haukanes og Thelen 2010: 20). Idealet om det kompetente, selvstendige barnet kombinert med økt ansvarliggjøring av foreldre har ført til mer krevende vilkår for utøvelsen av barneoppdragelse. Angsten for å mislykkes forsterker viljen til å gjøre det rette, og møtet mellom ernæringsdiskurser og foreldreidealer får kraftfulle konsekvenser.

Konklusjon

I denne studien har jeg nærmet meg diskurser med en interesse for forholdet mellom kunnskap, verdier og identitet. I analysens første del ønsket jeg å se nærmere på etableringen og formidlingen av diskursive formasjoner om barn og sukker i norsk offentlighet, gjennom å avdekke hvordan språkbruken skaper en

virkelighetsforståelse. Diskursen om det farlige sukkeret bæres oppe av en vitenskapelig/medisinsk diskurs, en omsorgsdiskurs og en militærdiskurs som råder over effektive verktøy som statlig opplysning, politiske beslutninger og taletid i media. Disse representasjonene fremstår som naturlige og normale og blir i svært liten grad utfordret.

Sukkerfrie barnehager og Internettforum for foreldre kan tolkes som formelle og uformelle institusjoner der språkhandlingene skaper sosiale avtrykk. Analysen viste stor enighet om hva som var gyldig og rett i spørsmålet om sukkerforbruk. Enkeltstemmer forsøkte seg med nyanseringer av den dominerende diskursen, men ble satt på plass av deltakere som brukte sin posisjon til å opprettholde det entydige budskapet om det farlige sukkeret.

Analysen viser at det eksisterer ulike voksenposisjoner tilgjengelig, og at alle på en eller annen måte er knyttet til det utsatte barnet. Utsagnene om det farlige sukkeret målbærer stemmene til barneombudet, ernæringsfysiologen, legen, psykiateren, de barnehageansatte og foreldrene. Noen er premissleverandører, mens andre er involvert i direkte interaksjon der diskursive subjekter og sosiale grupper former og formes. Alle deres ytringer kan sies å være utløst av en omsorgsbasert bekymring der de har subjektposisjonen «ansvarlig voksen» felles. Denne posisjonen får sin betydning i relasjon til det uskyldige barnet som trenger beskyttelse. Allianser vil alltid bli til på bekostning av noen andre, og motstanderne pekes ut som de kunnskapsløse og/eller umoralske «andre» voksne. Disse dynamikkene endrer altså ikke bare våre matvaner, men også hvordan vi forstår oss selv og hverandre.

Noter

¹ Mattilsynet er en norsk statlig etat med ansvar for blant annet næringsmiddel, mens Barneombudet er et norsk offentlig ombud med en autonom funksjon som er underlagt Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

² I praksis er det ofte ikke mulig å avgjøre hvorvidt partene i samtalene om barns forbruk av sukker er mødre eller fedre. Jeg velger derfor å være språklig konsekvent, og skriver foreldre og foreldreskap, samt hun/han der utsagnet ikke tematiserer kjønn.

³ Av plasshensyn vil kun den ideelle organisasjonen være med i analysen over, men det kommersielle nettstedet Sukkeravhengighet som tilbyr behandling av sukkeravhengighet, definerer også sukkeret som en gift (Hypno Terapi.no 2005).

⁴ Biolog Ivar Myrsterud og økonom og ernæringsfysiolog Dag Viljen Polyzynski publiserte et debattinnlegg i *Utdanningsnytt* i 2005 med tittelen «Hvitt sukker – en snikende fare». Med uttrykket «snikende fare» forholder de seg til samme trusselbilde som aktørene i artikkelen i *Verdens Gang* (2004).

⁵ Spede motstemmer eksisterer, men av hensyn til artikkelformatets begrensninger, er disse utelatt. Se f.eks. artikkel om barnehage med festmeny (Garlid 2006) og debattinnlegg i *Utdanningsnytt* (Sundberg 2005).

⁶ Det er blant annet variasjon i måten sukkerets negative egenskaper blir identifisert på, fra et moderat standpunkt der skurken er det tilsatte, raffinerte sukkeret til en mer radikal definisjon der sukkeret gjemmer seg i karbohydratene og kan avsløres ved hjelp av måleenheten «glykemisk indeks» (Kolset 2003).

⁷ Fastelavnsbolle.

⁸ Uvillig, negativ, gjerrig.

Referanser

- Armstrong, D. 1995. The rise of surveillance medicine. *Sociology of Health and Illness* 17(1): 393–404.
- Brinkmann, S. 2012. *Qualitative Inquiry in Everyday Life*. London: Sage.
- Böök, M. L. og Perälä-Littunen, K. 2008. «Children need their parents more than a pizza in the fridge!»: Parental responsibility in a Finnish newspaper. *Childhood* 15(1): 74–88.
- Coveney, J. 2006. *Food, Morals and Meaning. The Pleasure and Anxiety of Eating* (Second edition). New York: Routledge.
- De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2009. *Forskningsetiske retningslinjer for forskning på Internett*, NESH, [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/Internett-forskning/>. [Lest 20.08 2013]
- Donzelot, J. 1980. *The Policing of Families*. London: Hutchinson.
- Fairclough, N. 2003. *Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Finch, L. 1993. *The Classing Gaze. Sexuality, Class and Surveillance*. St. Leonards: Allen and Unwin.
- Gripsrud, J. 2000. *Mediekultur, mediasamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haukanes, H. og Thelen, T. 2010. *Parenting After the Century of the Child. Travelling Ideals, Institutional Negotiations and Individual Responses*. Farnham: Ashgate Publishing Company.
- James, A. og Prout, A. 1990. A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, promise and problems. I: James, A. og Prout, J., red. *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociology of Childhood*. London: Falmer Press: 7–34.

- Johansson, B. 2007. *Guldkant och hälsofara. Om socker och barn i Vi föräldrar och Kamratposten 1969–2005*. Center för Konsumtionsforskning, rapport 2005:07.
- Kolset, S. O. 2003. Glykemisk indeks. *Tidsskrift for den norske legeförening* 123(22): 3218–21.
- Kozinets, R. 2010. *Netnography. Doing Ethnography Research Online*. London: Sage.
- Kugelberg, C. 1999. *Perceiving Motherhood and Fatherhood: Swedish Working Parents with Young Children*. Uppsala: Acta Universitatis Uppsaliensis.
- Markham, A. 2005. The methods, politics and ethics of representation in online ethnography. I: Denzin, N og Lincoln, Y, red. *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Mattson, T. 2008. Rättighetssubjekt och omsorgsobjekt – hand i hand eller stick i stäv? *Retfærd* 31(2): 58–80.
- Mintz, S. 1985. *Sweetness and Power. The Place of Sugar in Modern History*. New York: Penguin Books.
- Natland, S. 2007. *Volden, horen og vennskapet. En kulturanalytisk studie av unge jenter som utøvere av vold*. Dr.art.-avhandling, Universitetet i Bergen.
- Nettleton, S. 1991. Wisdom, diligence and teeth: discursive practices and the creation of mothers. *Sociology of Health & Illness* 13(1): 98–111.
- Neumann, I. 2001. *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Näsman, E. 2004. Barn, barndom och barns rätt. I: Olsen, L., red. *Barns makt. Barn som aktörer*. Uppsala: Iustus.
- Parrott, G. 2003. Positioning the Emotions. I: Harrè, R. og Moghaddam, F. *The Self and Others. Positioning Individuals and Groups in Personal, Political and Cultural Contexts*. Westport, CTL: Praeger Publisher.
- Rose, N. 1990. *Governing the Soul: The Shaping of the Private Self*. London: Routledge.
- Sykes, C., Willig, C. og Marks, D. 2004. Discourses in the European Commission's 1996–2000 Health Promotion Programme. *Journal of Health Psychology* 9(1): 131–141.
- Søreide, G. 2006. Narrative Construction of Teacher Identity: Positioning and Negotiation. *Teacher and Teaching: Theory and Practice* 12(5): 527–547.

Materiale

- Barneombudet 2006. Barns kosthold – fremtidens helse. [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=9970> [Lest 11. september 2006]
- Bore, M. 2006. Vil ha mindre sukker i barnehagene. *Stavanger Aftenblad*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://web3.aftenbladet.no/fritid/mat/article269814.ece> [Lest 13. september 2006]
- Den norske regjeringen 2005. Sukkerkalkulatoren åpnet. [Internett]. Tilgjengelig fra: [http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv.html?querystring=&navigators=dcpublishernameb,S,%5E%22Barne+og+familiedepartementet%22\\$,S](http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv.html?querystring=&navigators=dcpublishernameb,S,%5E%22Barne+og+familiedepartementet%22$,S) [Lest 20. november 2014]
- Egeland, J. 2006. Gjør barnehagen sukkerfri. *Verdens Gang*. [Internett]. Tilgjengelig fra: www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=129801
- Fritt Helsevalg 2006. Sukker gir morfinrus. *Fritt Helsevalg*, [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.fritt-helsevalg.org/htmlsite/resultdet.asp?id=341&type=2> [Lest 11. september 2007]
- Garlid, H. 2006. Vil ha sukker i barnehagen. *Solabladet*. [Internett]. Tilgjengelig fra: www.solabladet.no/nyhetcfm?nyhetid=1573 [Lest 13. september 2007]
- Hypno Terapi.no 2005. Velkommen til sukker.avhengig.no! *Hypno Terapi*, [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.online-terapeut.com> [Lest 11. september 2007]

- Kjeøy, N. 2006. Barnehagene er sukkerbomber. *Trønderavisa*, [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.ta.no/nyheter/article161478.ece> [Lest 25. august 2007]
- Matportalen 2004. Kampen mot sukkeret. *Matportalen. Informasjon om mat fra offentlige myndigheter*, [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://matportalen.no/Saker/1097511989.69> [Lest 11. september 2007]
- Mysterud, I. og Poleszynski, D. 2005. Hvitt sukker – en snikende fare. *Utdanningsnytt*, [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.utdanningsnytt.no/4/Meny-A/Meninger/Kronikk/Hvitt...> [Lest 5. mai 2009]
- Rapp, O. 2004. Sukkerfri barnehage har kjempesuksess. *Aftenposten*, [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/helse/Sukkerfri-barnehage-har-kjempesuksess-6340916.html> [Lest 23. august 2007]
- Skarstein, L. 2004. Sukkersjokk i «sunn» mat. *Verdens Gang*, [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=238564> [Lest 13. september 2007]
- Skundberg, Ø. 2005. Skolen og kampen mot sukkeret. *Utdanningsnytt.no*, [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://utdanningsnytt.no/templates/udf20> [Lest 5. mai 2009]

Gry Heggli, Institutt for pedagogikk, Universitetet i Bergen, Postboks 7807, NO-5020 Bergen, Norge
Email: Gry.Heggli@psyip.uib.no